

Samenvatting

De vele beelden in de media en het dagelijks nieuws van gewelddadige conflicten overal ter wereld geven ons het gevoel dat geweld of de dreiging van geweld altijd aanwezig is, terwijl vrede in feite de norm is. Hoge ambtenaren vragen maatschappelijke organisaties, waaronder personeel van het Quaker Council for European Affairs (QCEA), regelmatig welke alternatieven er zijn voor militair ingrijpen.

Dit rapport probeert deze vraag te beantwoorden. Het pleit voor peacebuilding en biedt een scala aan tools die gebruikt kunnen worden door belanghebbenden met verschillende achtergronden. Het is in lijn met onderzoek dat aantoonde dat 77% van de conflicten in de afgelopen 35 jaar werden beëindigd dankzij een vredesverdrag. Slechts 16,4% werd beëindigd door een militaire overwinning. Bovendien was er in 2015 bij 70% van de conflicten sprake van enige vorm van contact, dialoog of vredesonderhandelingen.

Dit rapport zet uiteen hoe doeltreffend peacebuilding is. Daarnaast toont het aan dat er, behalve de traditionele methoden zoals vredesonderhandelingen en bemiddeling, ook andere manieren zijn om actoren uit verschillende sectoren en lagen van de samenleving te betrekken bij peacebuilding.

Hoe nuttig peacebuilding tools ook mogen zijn, het is even belangrijk om na te denken over hoe, wanneer en met wie ze gebruikt moeten worden. Dit voorkomt dat de situatie per ongeluk verslechtert of dat bestaande bronnen van vrede worden ondermijnd. Een tool of initiatief kan niet zonder voorbehoud ingezet worden. Ondanks goede bedoelingen kan men bijvoorbeeld eenvoudig een verkeerde richting inslaan door onvoldoende zelfinzicht, begrip van de context, of inzicht in de invloed van het initiatief op de dynamiek van conflict en geweld.

Zelfreflectie is daarom belangrijk, alvorens te interveniëren in een door conflict aangetaste situatie. Een goed begrip van de context, inclusief de onderliggende oorzaken van het geweld en de manieren waarop het geweld zich manifesteert, is cruciaal bij elk initiatief. Tegenwoordig staan het verzekeren van 'due diligence' en het bewust zijn van 'conflict sensitivity' centraal binnen peacebuilding. Daarnaast zijn de volgende principes ook essentieel:

- inclusiviteit,
- geschiktheid of ownership,
- bewustzijn van en inzicht in sociaal-politieke en economische factoren,
- het aanpakken van machtsverhoudingen,
- het streven naar en zorgen voor verantwoordelijk bestuur,
- voortbouwen op al bestaande vredesbronnen en vredesdividend, en
- het betrekken van bevolkingsgroepen bij het proces.

Dit rapport geeft geen volledig beeld van alle peacebuilding initiatieven wereldwijd. Het geeft wel een beeld van de diversiteit van deze initiatieven en van de verschillende peacebuilding tools.

Het vertrekpunt is **diplomatie**, vaak ook wel 'soft power' genoemd. Dit gedeelte van het rapport definieert en beschrijft verschillende vormen van diplomatie, zoals dialoog, onderhandeling, preventieve diplomatie en stille diplomatie. Bij alle processen is het gelijktijdig ontplooiën van diverse initiatieven essentieel voor een effectief resultaat. Deze tools sluiten elkaar niet uit en kunnen tegelijkertijd of achtereenvolgens worden ingezet. Dit gedeelte van het rapport kijkt verder dan de internationale betrekkingen en de elites op dat niveau en laat zien hoe initiatieven op andere niveaus van de samenleving ook effectief en inclusief kunnen

→

zijn. De focus ligt hierbij op de belangen van de partijen die met elkaar in conflict zijn en niet op de posities van deze partijen.

Het tweede gedeelte, **democratie en politiek**, bevat: 1. Steun voor verkiezingswaarneming en verkiezingsprocedures, 2. Politiek debat en burgerinitiatieven, 3. Ondersteuning van politieke partijen, en 4. Het monitoren van mensenrechten. In dit rapport omvat democratie niet alleen bepaalde bestuurlijke beginselen zoals pluralisme en het vreedzaam in acht nemen van de behoeften, politieke overtuigingen en belangen van verschillende bevolkingsgroepen, maar ook andere doorslaggevende elementen zoals maatschappelijke participatie, inclusiviteit, vreedzaam politiek debat, een goed functionerende rechtsstaat, gerechtigheid en andere burger- en politieke rechten. Een vorm van democratie die deze wezenlijke aspecten effectief stimuleert, is het meest bevorderlijk voor verantwoordelijk bestuur, inclusiviteit en andere principes van peacebuilding. Democratie is daarom relevant voor het opbouwen van responsieve instellingen die adequaat reageren op conflicten.

De samenhang tussen **gerechtigheid** en vrede wordt al lang erkend, maar het blijft een uitdaging dit (met de juiste tools) tot stand te brengen. De tools die in dit onderdeel worden besproken zijn: 1. Anti-corruptie initiatieven, 2. Constitutionele hervormingen, 3. Initiatieven voor toegang tot het rechtssysteem, 4. Herdenkingsprojecten, 5. Waarheidscommissies. De rechtstaat biedt regelmaat en consistentie in toepassing van de wet op iedereen. Gerechtigheid heeft echter een veel bredere betekenis. Dit is wat de rechtsstaat zou moeten nastreven. Wetgeving, procedures, systemen, technische assistentie en training leiden niet automatisch tot gerechtigheid, tenzij ze zijn ontworpen met de eindgebruiker in gedachten, om corruptie, selectiviteit of discriminatie te verminderen op een dusdanige wijze dat bevolkingsgroepen of belanghebbenden toegang hebben tot het recht en kunnen ondervinden wat rechtsstaat betekent.

Veiligheid is zowel een doel als een voorwaarde voor peacebuilding. Voorstanders van veiligheid voor mens en samenleving stellen het idee dat staten en regeringen als eerste bescherming verdienen steeds vaker ter discussie.

Het idee dat staatsveiligheid de eerste prioriteit heeft en dat daarna pas de veiligheidsproblemen van de bevolking of bepaalde bevolkingsgroepen in overweging genomen moeten worden, wordt niet langer erkend als de enige focus veiligheid. De vraag wiens veiligheid gegarandeerd moet worden, beïnvloedt het ontwerp en de definitie van succes voor elk type beveiliging. Dat kan via Security Sector Reform (SSR) of via andere initiatieven met betrekking tot veiligheid.

De vraag wiens veiligheid gewaarborgd moet worden is met name relevant bij werken met veiligheidsfunctionarissen in dienst van de staat. Bevolkingsgroepen kunnen hun rol in de dynamiek van het conflict als problematisch of ineffectief beschouwen. De focus op veiligheid van de gemeenschap biedt bovendien een grensoverschrijdend perspectief, aangezien conflicten en hun onderliggende oorzaken met name regionaal zijn en niet beperkt blijven binnen de grenzen van één staat.

Peacebuilding door de transformatie van de problematische dynamiek van geweld en conflict is complex. Maar het is duurzamer dan vrede te beschouwen als louter de afwezigheid of onderdrukking van geweld. In dit gedeelte worden daarom nieuwe tools voorgesteld voor het aanpakken van veiligheid zoals: 1. Beveiligingsprogramma's gebaseerd in een gemeenschap, 2. Initiatieven met betrekking tot ongewapende burgerwachten, 3. Mijnopruimingsprojecten, 4. Regionale samenwerking en grensbeheer, 5. Controle van kleine en lichte wapens, en 6. Steun voor voormalige strijders.

Communicatie en media zijn tools om informatiestromen te sturen. In de context van gewelddadig conflict kunnen beperkte toegang tot informatie, het propageren van partijdige informatie en het onderdrukken van informatie of bepaalde perspectieven bijdragen aan het voortduren van het conflict. Tegelijkertijd vormen de media als informatiekanalen een enorm potentieel om de verschillende aspecten van het conflict af te tasten, of ook verslag te doen, of uitzendingen te verzorgen die vrede bevorderen. In hun verslaglegging zou de media de complexiteit en onderliggende oorzaken van gewelddadige conflicten moeten uiteenzetten, zoals al langer bestaande grieven en klimaatverstoring, maar ook kansen voor geweldloze oplossingen aandragen.

→

Dit onderdeel bevat twee tools voor peacebuilding: 1. Media die adequaat omgaan met conflictgevoelige materie en die programma's verzorgen met betrekking tot geletterdheid, en 2. Regulering van de media en initiatieven ten behoeve van ownership.

Kunst en cultuur reflecteren zowel verhalen uit het verleden als overtuigingen die van generatie op generatie zijn doorgegeven. Ze kunnen een bron van zelfexpressie zijn. De tools in dit onderdeel laten daarom zien hoe een gevoel van collectieve geschiedenis en het behoren tot een gemeenschap mogelijkheden creëren voor dialoog. Dialoog kan niet alleen gemeenschappelijke waarden of gewoonten identificeren maar ook de weg vrijmaken voor het ontwikkelen van individuele expressie. Kunst en cultuur vormen een basis voor discussie en voor het luisteren naar elkaars ideeën en wereldbeelden. Dit kan fundamenteel zijn voor het opbouwen van wederzijds begrip tussen bevolkingsgroepen. Als kunst en cultuur kan worden gemanipuleerd om een eenzijdig verhaal over identiteit te creëren of ideeën van suprematie van één groep aan te moedigen, kan het ook worden gebruikt om de dynamiek van conflict en gewelddadigheid te stimuleren. Van de vele tools op het gebied van kunst en cultuur worden hier onderzocht: 1. Cultureel erfgoed en uitwisselingsprojecten, 2. Kunst- en storytelling programma's, en 3. Sportprojecten.

Onderwijs biedt een scala aan mogelijkheden om de waarden van vrede te stimuleren, waaronder de tools die in dit overzicht staan: 1. Het ontwerpen en herzien van curricula, 2. Burgerschapskunde en vredeseducatie, en 3. Interreligieuze projecten. De volgende activiteiten kunnen zowel studenten als docenten ook beter in staat stellen om te gaan met uitdagingen en conflicten: Het onderwijzen van vredeswaarden in vakken zoals geschiedenis of aardrijkskunde; het wegnemen van obstakels en vooroordelen; reflecties op en dialogen over curricula; lerarenopleidingen en buitenschoolse activiteiten. Omdat onderwijs verband houdt met persoonlijke aspiraties, kritisch denken, wereldbeelden en levensonderhoud, kan het een belangrijke rol spelen bij het bewerkstelligen van vrede of, in tegendeel, het aanwakkeren of bevorderen van een negatieve conflict dynamiek.

De relaties tussen **economie, zakenleven, handel**, politiek, conflict en vrede hebben verschillende aspecten, zoals de verhoudingen tussen rijk en arm onder en tussen bevolkingsgroepen, hoge werkloosheid, de onderlinge afhankelijkheid van handel, of de voorwaarden voor kleine en middelgrote bedrijven. Het is niet zonder risico om het verband tussen armoede en conflict of tussen economische groei en vrede te versimpelen. Deze factoren kunnen gewelddadige conflicten aanwakkeren, conflicten in stand houden, motieven voor vrede creëren en bijdragen aan de duurzaamheid van de vrede. De conflict dynamiek is vaak nauw verbonden met politiek-economische netwerken via de belangen, invloedsferen en de onderlinge afhankelijkheid die zij creëren. Daarom zijn analyses van politieke economie, in combinatie met analyses van conflict en vrede, fundamenteel voor het ontwikkelen van projecten die het conflict niet per ongeluk in standhouden of verergeren. De tools die in dit onderdeel worden beschreven zijn: 1. Ondernemerschap en kleine en middelgrote ondernemingen, 2. Het bevorderen van zakelijk en economisch partnerschap, 3. Sancties, embargo en voorwaarden voor hulp, 4. Economische diplomatie, en 5. Projecten op het gebied van macro- en micro economisch management.

Het verband tussen **infrastructuur en planning** en conflict betreft niet alleen schade aan de infrastructuur tijdens het conflict. Het kan ook gewelddadig conflict aanwakkeren in geval van snelle verstedelijking en/of marginalisering van de plattelandsbevolking, of verplaatsing van bevolkingsgroepen vanwege grote infrastructuurprojecten zoals dammen. Stadsplanning die voorbij gaat aan demografische aspecten of bepaalde bevolkingsgroepen of gebieden isoleert, kan gewelddadige conflicten om levensmiddelen of toegang tot voorzieningen teweegbrengen. Zowel op het platteland als in stedelijke gebieden kan afwezige of vervallen infrastructuur ontwikkeling ondermijnen. Dat kan leiden tot een verschil in levensstandaard tussen verschillende bevolkingsgroepen. In post-conflictsituaties moeten wederopbouwinitiatieven rekening houden met scheidslijnen in de stadsplattegronden die de wortels vormden van het gewelddadige conflict. Bovendien kan slecht ontworpen of -gebouwde infrastructuur de problemen van klimaatverandering vergroten.

→

De drie peacebuilding tools omvatten: 1. (Weder)opbouw van infrastructuur voor essentiële diensten, 2. Initiatieven op het gebied van publieke ruimtes en stedenbouwkunde en 3. Grote infrastructuurprojecten.

De omgeving en het gebruik ervan staan centraal bij het vermogen van een samenleving tot ontwikkeling, groei en samenwerking met andere gemeenschappen. Het heeft dan ook een directe invloed op de stabiliteit van een samenleving en op het kunnen onderhouden van vreedzame relaties. Tegenwoordig veroorzaakt klimaatverandering overal ter wereld onzekerheid voor veel gemeenschappen. Droogte en aantasting van het milieu leiden tot conflicten over levensmiddelen en tot migratie voor economische kansen ergens anders. Landverdeling en toewijzing van natuurlijke hulpbronnen zijn de oorzaak van ontelbare gewelddadige conflicten overal ter wereld.

Regeringen en bedrijven in de privésector hebben er groot belang bij dat land en natuurlijke hulpbronnen winstgevend blijven. Dit brengt spanningen teweeg op het gebied van discriminatie van gemarginaliseerde gemeenschappen, wat gemakkelijk kan escaleren in gewelddadig conflict. Ook gewapende groepen maken gebruik van land en natuurlijke hulpbronnen om hun conflict te voeden. Dit heeft onder andere geleid tot “bloeddiamanten” en soortgelijke situaties/concepten. In het gedeelte over **landbouw en milieu** worden twee tools naar voren gebracht: 1. Beheer van natuurlijke hulpbronnen en grondstoffen, en 2. Landbeheerprojecten.

Gewelddadige conflicten hebben directe gevolgen voor de fysieke en mentale gezondheid, vanwege de ernstige fysieke schade veroorzaakt door wapens of explosieven en de psychische schade door uiteenlopende ervaringen tijdens gewelddadige conflicten. Daarnaast heeft de problematiek van de samenhang tussen conflict en gezondheid grotendeels te maken met de gevolgen van het conflict voor de infrastructuur van de gezondheidszorg en de toegang tot zorgverlening door schade, verplaatsing en gebrek aan middelen.

Een ander verband tussen conflict en gezondheid is de ongelijke toegang vanwege nog niet doorbroken barrières zoals kosten, taal of locatie. Aan de andere kant biedt de vertrouwde rol van medisch personeel en de doorgaans aantoonbare neutraliteit van **gezondheidsdiensten** tijdens gewelddadige conflicten perspectief voor het verbinden van tools voor peacebuilding met gezondheidszorg. Het overzicht over de zorgverlening beschrijft twee tools: 1. Medische diplomatie en 2. Geestelijke gezondheidszorg.

Ontwikkelingsprogramma's zijn verbonden met alle elf sectoren in dit rapport. Daarom zijn deze opgenomen in een bijlage in plaats van in aparte sector. Ontwikkeling in door conflict getroffen situaties vereist een hoge mate van bedachtzaamheid en reflectie over programmering en financiering, evenals de situering binnen en impact op de context. Daarvoor zijn een reeks reflexieve vragen, noodzakelijke middelen en / of operationele overwegingen en ‘best practices’ nodig.

Het hele rapport is verkrijgbaar in het Engels op de QCEA website
www.qcea.org/BuildingPeaceTogether